

БЕРЕГОВА О. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОМПОЗИЦІЙНО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕКОДУВАННЯ РЕФЕРЕНТА

(на матеріалі іспанської мови).

У статті розглядається такий феномен лінгвістики, як загадка. Осмислення загадки з огляду на її композиційно-структурну організацію дозволило виокремити такі притаманні загадці ознаки: стійкість, варіативність, еліптичність, двочастковість, діалогічність. Структурні елементи тексту представлені у вигляді формул.

Ключові слова: загадка, текст, структурні елементи загадки.

В статье рассматривается такой феномен лингвистики как загадка. Осмысление загадки с учетом ее композиционно-структурной организации позволило выделить следующие признаки, присущие загадке: стойкость, вариативность, эллиптичность, двухчленность, диалогичность. Структурные элементы текста представлены в виде формул.

Ключевые слова: загадка, текст, структурные элементы загадки.

In the article such phenomenon of linguistics as a riddle is investigated. The judgement of the riddle, considering the composite-structural organisation such signs inherent in the riddle: ere picked out: firmness, variety, elliptic, dialogic. The structural elements of the text are represented in the form of formulas.

Keywords: riddle, text, structural elements of a riddle.

Загадки в іспанській культурі з'являлися неодноразово і корелювали з певними історичними епохами. Цей фактор дозволяє нам припустити, що саме в загадках репрезентована ціла культурна динаміка картини світу.

Науковий інтерес до загадок і необхідність їхнього вивчення в структурному аспекті можна пояснити наступним. Загадки відносяться до ранніх пам'яток, у яких збереглися архаїчні риси і релікти язичницького світогляду. Вони оригінальні за своєю структурою, а їхня жанрова специфіка несе подвійний характер. Саме в загадках демонструється найбільш тісна взаємодія лінгвістичної та екстралінгвістичної сфер, мови та культури.

Сьогодні тема загадок залишається не досить вивченою, хоча вони все більше привертають увагу лінгвістів. Більшість досліджень за даною темою виконано на матеріалі російських та українських загадок. М. М. Хмелюк виділяє й аналізує нові риси загадок і причини їхньої появи. В. В. Мітрофанова підкреслює той факт, що цей жанр, не дивлячись на зміну його першоджерел і світ в цілому, зберіг своє

суспільне покликання: служити процесу виховання. І. Ю. Федас виділив головну закономірність у розвитку системи жанрів фольклору в трансформації традиційних форм і в зростанні тематики жанру. І. П. Березовський поділяє думку інших дослідників про те, що головною рисою загадок є зростання їхньої тематики. М. А. Рибнікова вивчає образну систему загадок, побудовану на метафорах, підкреслюючи тим самим особливість цього жанру. Явище метафори у тексті загадки досліджувалось окремими радянськими лінгвістами такими, як З. М. Волоцькою, Ю. І. Левіном, В. К. Тарасовим.

Вище сказаним детермінован вибір іспанських загадок, як **об'єкта дослідження**.

Предметом дослідження в даній роботі стали структурні і семантичні особливості іспанської загадки, що забезпечують її пізнавальні можливості.

Мета роботи полягає у вивченні структурних і семантичних особливостей іспанської загадки: представити комплексний опис загадок на рівні композиції та морфології.

Загадку характеризує компактність. Це дає можливість досліднику виділити визначений корпус текстів і здійснити його комплексний опис на рівні композиції, морфології, синтаксису і семантики. Такий підхід надає повну інформацію про об'єкт вивчення.

Специфіка загадки полягає в тому, що вона поєднує дві частини: описову (вимовляється одним з учасників загадування загадок) і відповідь іншого учасника – розгадку. Завдяки метафоричності загадки, перша її частина описує предмет чи явище, що міститься в другій частині загадки і представлене в ній у термінах іншої семантичної сфери. Така двочленність загадки визначає необхідність розгляду двоскладовості цього феномена в різних аспектах – семіотичному, структурному і прагматичному.

З семіотичної точки зору загадка – особлива мова, користуючись якою певна група може говорити про різні соціальні дії. Наприклад, у стародавні часи під час весілля загадували загадки. За допомогою спеціального коду учасникам вдавалося говорити про найважливіші соціальні явища (про союз чоловіка і жінки). Таким чином, як об'єкт семіотики загадка – це свідомо зашифрованість (сам текст загадки) у його відношенні до денотата (відгадка). Текст загадки розглядається як знак у його відношенні до денотата – розгадки.

Структурний підхід також апелює до двоскладовості загадки. За структурою, загадка являє собою об'єднання двох компонентів – образну частину і відгадку.

З погляду теорії комунікації сам феномен загадування припускає обмін інформацією при участі двох і більш активних учасників (комунікантів). Один учасник загадує текст загадки, а інший – відгадує.

У прагматичному аспекті загадку порівнюють із загальним висловлюванням, що на думку А. В. Головачової [1:195], містить рему, а тема загадки – її відгадка. І все ж таки відзначимо, що загадка відрізняється від простого висловлювання тим, що вона може функціонувати як стандартний закінчений текст, що припускає діалогічність, а, значить, і наявність контртекста (відгадки).

Двоскладовість загадки та її діалогічність є значним і для діахронічного ракурсу дослідження, оскільки обмін питаннями і відповідями відсилає нас до архаїчних ритуалів, в основі яких лежать бінарні протиставлення: небесне, божественне і земне; чоловіче і жіноче; темне і світле; своє і чуже; живе і мертво. Більш докладний розгляд загадки дозволяє нам знайти в ній кілька типів дуальної організації:

- а) обмін питаннями і відповідями;
- б) обмін словами (словесний двобій);
- в) обмін денотатами, суттю, поняттями, у чому власне і виявляється метафоричність тексту загадки.

Ще Арістотель називав загадку добре складеною метафорою: “Щоб формально стати метафорою, загадці досить відкинути відповідь” [2:77]. Для загадок розмаїтість і структурного, і метафоричного ладу – необхідна умова, вона, ніби, складає ядро жанру, специфічну особливість загадки. Без цього загадкам загрожує шаблон, а звідси, і легкість відгадування. Якщо ентропію звести до мінімуму, забрати паузу незнання, тоді загадка перетвориться на звичайну фразу. Загадки є “лабораторією” створення метафор. За багатством і віртуозністю метафор народні загадки дотепер здатні конкурувати із найвишуканішими поетичними текстами.

З одного боку, загадки впливають на мову, показують потенційну багатозначність слова, що може стати реальною багатозначністю, з іншого боку, вони відбивають особливості розвитку лексичних значень. Загадка сприяє розвитку мови і її естетики.

Підводячи підсумки короткого розгляду загадки в різних аспектах, необхідно ще раз акцентувати увагу на її двочленній структурі, що мотивує її походження від ворожіння як “до словесного” агонального початку, суперечку двох сторін, а також її основні властивості.

Як було зазначено вище, загадка – це текст у тексті, побудована за особливими принципами, які характерні для цього жанру. Але аналіз іспанських загадок показав, що для них характерна певна морфологія. У загадці простежується така структура, яка включає експозицію (*introducciyn*), опис об’єкта, що загадується (*orientador y desorientador*), заключна частина (*conclusiyn*) та відгадку (*clave*). Експозиція та заключна частина не завжди присутні в загадці і можуть опускатися адресантом. Щодо 2-го та 3-го компонентів, вони можуть мінятися місцями, щоб ще більш заплутати адресата. Зупинимося докладніше на морфологічній структурі кожного композиційного елементу. Кожній частині притаманні свої формули.

Експозиція

Формули початку слугують для залучення уваги адресата, щоб перенести його з реального світу в уявний, який представляє загадка. Вони є вступними складовими кодованого тексту, тобто загадки. Експозиція репрезентована певними синтаксичними моделями. Необхідно відзначити факультативність експозиції в загадках. Є загадки з експозицією і без неї:

*¿Quí cosa es
que cuanto más se mira
menos se ve? (Sol)*

*¿Quí cosa seré aquella
que mirada del derecho
y mirada del revés,
siempre un número es? (Sol)*

Формули експозиції:

- викликати – “*adivina, adivinanza*”, “*adivina, buen adivinador*”, “*adivina adivinador, adivina*”;
- Спровокувати запитанням: “*¿quí cosa y cosa...?*”, “*¿quí cosa seré la cosa ... ?*”, “*maravilla, maravilla, ¿quí seré?*”, “*¿cuál es aquel ... ?*”;
- навмисно заплутати: “*En el monte fui nacido ...*”, “*En casa de Chi ...*”;
- Дати характеристику об’єкту у вигляді підказки?: “*Blanco fue mi nacimiento ...*”, “*Oro no es ...*”, “*Te la digo y no me entiendes ...*”.

У ході аналізу матеріалу були виявлені наступні синтаксичні конструкції, що присутні в експозиції:

а) питальні речення з моделями:

– ¿Cubl es + іменник? *¿Cubl es el hijo ... ?;*

– ¿Qui cosa tiene + іменник?, *¿Qui cosa tiene el molino ... ?;*

– ¿Quiyn es?;

– ¿Qui + дієслово? *¿Qui ingenio?*;

б) оповідальні речення, що мають моделі:

– з дієсловом першої особи однини Presente de Indicativo– *Soy redonda ... , Tengo calor y frno ... , Doy alegrna ... , Doy al cielo ... Me visto ...;*

– з дієсловом першої особи однини Pretŕito Perfecto Simple – *Yo vi venir a un hombre ... , Fui al campo ;*

в) імперативи – *Dime ... , Dime como podrŕ ser ... , Acade a la letra B ... , Adivina, adivinanza*

Опис об'єкта, що загадується (*orientadores y desorientadores*)

Звернемося до опису об'єкта, що загадується. Він здійснюється різними способами. У ньому беруть участь наступні морфологічні моделі: номінативні і предикативні.

Аналіз відібраного корпусу загадок дозволяє виділити наступні номінативні і предикативні моделі:

1. Номінативні моделі містять:

– компаративи – *... no soy Dios ni soy pan ... , ... ni en el cielo, ni en la tierra ... , ... mŕs bonita ... , ... mŕs grande menos se ve ... , yo te lo gasto mŕs que tŕ ... , ... blanco como la leche ... , tan grande soy como el mundo ... , ... no son los mŕs fuertes machos, que son las mŕs furtes hembras ... , ... mŕs crecido ... ;*

– атрибутивні конструкції – *... una dama muy delgada ... , ... un cercado bien arado ... , ... la sangre frna ... ;*

– конструкцію ni ... ni ... – *... ni en el cielo, ni en la tierra ... , ... no soy Dios ni soy pan ... , ... que ni tres son mŕs que dos, ni dos son menos que tres ...;*

– конструкцію sin + NS – *... sin hueso ... , ... sin chica ... , ... sin hierro ... , ... sin calor ... , ... sin culpa ... ;*

– конструкцію Num + NS – *... dos ventanas ... , ... doce galanes ... , ... cinco nicas ... , ... una tna ... , ... una hermana, ... cuatro letras*

2. Предикативні моделі включають:

– дієслово першої особи – *... soy ... , ... voy ... , ... estoy ... , ... recojo ... , ... tengo ... , ... traigo ... , ... llevo ... , ... hago ... ;*

– конструкцію sin + V – ... *sin prender ...*, ... *sin ser ...*, ... *sin cesar ...*, ... *sin quererlo ...*, ... *sin saberlo ...*, ... *sin daqrme ...*, ... *sin muriy ...*, ... *sin haber vivido ...* ;

– дієслово ser – ... *soy ...*, ... *es ...*, ... *eres ...*, ... *son ...* ;

– конструкцію в пасивній формі – ... *me llaman ...*, ... *es dicho ...*, ... *son hechos ...* ;

– дієслово в Pretérito Perfecto Simple de Indicativo – *Yo vi venir a un hombre ...*, *Fui al campo ...*, *Vi un torro ...* .

Завершальна структурна ланка загадки

Завершальною структурною ланкою загадки є висновок. Цікаво, що висновок, як і експозиція, не завжди присутній у загадках, тому що із самого тексту зрозуміла мета його презентації. Наприклад:

<i>El hermano de mi tno,</i>	<i>Ïrase un fiel escudero</i>
<i>aunque no es tno tno,</i>	<i>famoso en el mundo entero.</i>
<i>ïsabrõs decirme quï es tno?</i>	<i>(Su nombre rima con 'anza'),</i>
<i>(Padre)</i>	<i>Adivina, adivinanza.</i>
	<i>(Sancho Panza)</i>

Висновок являє собою звертання до адресата з закликом подумати над загадкою.

Заклучні формули загадки представлені:

а) вираженням легкої відгадки (“*por ser la letra tan clara*”, “*quiro que me la adivines*”, “*ya ves, sibn claro es*”, “*adivnname lo que es*”);

б) вираженням важкої відгадки (“*no me lo adivines hoy*”, “*ni me lo adivinarõs macana*”);

в) вираженням натхнення (“*adivina, adivinador, ïquiïn es ese gran secor?*”, “*si quieres que te la diga, espera ...*”);

г) вираження винагород (“*el que me lo adivine, comerza pan y tortilla*”);

д) жартівливі (“*el que no lo adivine es un gran borricyn*”);

е) спонукаючі (“*adivnname, si eres hombre*”, “*si eres listo adivinarõs*”, “*adivnnalo si puedes*”).

У ході дослідження були виділені наступні моделі:

– питальні речення – *ïsabrõs decirme quï es tno?*, *ïCuõl es mi situaciyn?*, *ÏVaya, que no me lo aciertas!*, *ïQuï personaje te digo?*, *ïQuï cosa diras que es?*, *ïQuï cosa es?*, *ïA ver si aciertas quiïn soy?*, *ïCuõl es?*, *ïQuï es?*;

– імперативи – *¡Vaya, que no me lo aciertas!, Adivina, adivinanza., ¡Dime!*

Морфологія відгадки

Відгадка є другою частиною загадки. Вона, як правило, складається з власне відповіді, що являє собою ідентифікаційну формулу, у декількох варіантах:

– іменники з визначеним артиклями або зовсім без артикля – *la nieve, el monte, las letras, rosa, coche;*

– атрибутивні конструкції – *las letras de imprenta, la vasija de afeitar;*

– одночленні речення – *Una espina que se hincó, Dos que enviudaron y se casaron con sus respectivas hijas., El conejo comió hoy y lo mataron al día siguiente;*

– особові імена – *Don Quijote, Soncho Panza; Carlos III y Carlos IV.*

Відгадки загадок свідчать про те, що загадуванням охоплений переважно предметний світ: сфери космогонії (*sol, mar, cielo, mundo*) і побуту (*tenedor, cuchillo, espejo, mesa*). Відгадки в сучасних загадках за тематичним принципом можуть бути згруповані в такі класи: побут (*tenedor, cuchillo, espejo, mesa*); тварини (*gallina, conejo, gato, mosquito*); явища природи (*viento, lluvia, sol, océano*) та явища технічного прогресу (*semáforo, autobús, avión, bicicleta*).

Підсумовуючи аналіз композиції загадок, відзначимо, що ми маємо справу з двочленною структурою, перший компонент якої служить для опису, а другий стимулює дію. Образна частина загадки – самостійний опис, маленька поема. Проаналізувавши структурні елементи загадки, зауважимо, що на їхню морфологію впливали різні культурні і соціальні аспекти, тип мислення, психологія, стиль культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головачева А. В. К вопросу о прагматике загадок / А. В. Головачева // Исследования в области Балто-славянской культуры: Загадка как текст. – М.: Индрик, 1994. – № 1. – С. 195–213. 2. Харченко В. К. Метафорический строй загадки / В. К. Харченко // Рад. шк. – 1987. – № 4. – С. 76–81.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

3. Pedro C. Adivinanzas populares españolas (estudios y antología) / C. Pedro. – Cuenca & Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2000. – 226 p. 4. Demyfilo. Colección de enigmas y adivinanzas en forma de diccionario [Електронний ресурс] / ed. Eugenio de Torres y Sna., Sevilla, 1880. – Режим доступу до словника: [tp://www.los-poetas.com/a/mach.htm](http://www.los-poetas.com/a/mach.htm) 5. Górfel J. L. Adivinancero popular español / J. L. Górfel., C. Fernandez. – Madrid: Taurus, 1983. – V. 2. – 275 p. 6. Yarza F. C. Los mejores acertijos y adivinanzas / F. C. Yarza, M. J. Llorenes. – Madrid: A. L. Mateos, 1991. – 345 p.